ארבעה אבות פרק ראשון בבא קמא

עין משפט נר מצוה

קעז א מיי׳ פ״ג מהל׳ גזלה ומאבדה ה״ז סמג עשין סו טוש״ע ח״מ סימן שלא סעיף ו:
קעז ב מיי׳ שם פ״ח הלכה ז סמג שם טוש״ע ח״מ סימן שפט סעיף ט:

רבינו חננאל

אדם לאחר ד׳ שנים נעשה נחש והני מילי בהדוא דלא כרע במורים. אמר מר רבי אלעזר אומר אף הנחש ומקשי׳ קיימא לן דלא קתני אף אלא דהוא מודה על קמייתא. והתנן ר׳ אלעזר אומר בזמן שהן תרבות אין מועדין הא אם אינן תרבות מועדין הן. ופריקי׳ תני הנחש כדתנן והנחש מועד לעולם. אמר שמואל ארי ברשות הרבים דרס ואכל פטור. טרף ואכל חייב. פי׳ אם הכה זה הארי הבהמה בידיו ופתה באריסו שלו אכלה פטור שכן דרכו בעת שרעבה לאכול וקיימא לן שן ברשות הרבים פטור. אבל אם טרף בפיו ובשיניו והמית הבהמה חייב וא״ס שאחרי כן אוכל ויושבר ששיניה ודינו כדין הקרן ברשות הרבים דבהדיא תנינן דרך הארי לדרוס ודרך הואב לטרוף. התניא (ובא מציעא צג ע״ב) רועה שהניח עדרו ובא זאב וטרף ארי ודרס כו׳ ואקשינן על שמואל והתני׳ אריה טורף בדי גורותיו ופריק בשביל גורותיו כלומר אין רצונו לאכול אלא להמית ולהאכיל לבניו. וכן שאר הפסוק. והתניא וכן חיה שנכנסה לחצר הניזק וטרפה ואכלה משלם נזק שלם. ופריק ר׳ נחמן בר יצחק טרפה והניחה ונמלכה (ב) ודרסה ואכלה משלם נזק שלם. רבינא אמר כי אמר שמואל בארי תרבות ונדחת ואמר אלא מתניתא בארי תרבות ואליבא דר׳ אלעזר דאמר לאו אורחיה הוא ומשונה הוא. ואקשינן והא קיימא לן משונה בחצר הניזק לרבנן חצי נזק. ופריק ראייבר. והוב אקשינן עליה אי הכי הא דקתני לה גבי תולדה דשן וחגיגן בכיצד השן מרעדת ת״ר ביצד השן מרעדת לאכול את הראוי לה כו׳ גבי תולדה דקרן בעי למיתניה קשיא. (פ״ס) [מתני׳] מה בין תם למועד שהתם משלם חצי נזק מגופו מועד משלם נזק שלם מן העלייה. מה עלייה אמר רבי אלעזר מעולה שבנכסיו. במעלה קברי בית דוד אמר ר׳ אלעזר אצל המעולין שבמשפחה מאי ניהו דוד ושלמה.

ו) לתמוה נראה דל״ל נמלכה ואכלה לו שדרסה אכלה אך קשה דהא הן זיכוכא דנמלכה ואכלה נמחה אולי דגי׳ אחרת היה לו כפנים ול״ע.

מסורת הש״ס

א) לקמן יט:, ב) לעיל טו:, ג) (נדרים ט. מנחות קח:), ד) (בילקוט איתא מאי זוהב), ה) כ״ב ט: (וסס איתא רבנן), ו) שיין לעיל במנה, ז) מהרש״ם, ח) שיין לע״ת, ט) (כרא״ש פרשה כ״ח), י) (פסיגו שם ליתא הכי אלא ר״מ מפרש כך דאיט ממתין עד שיומת כמ״ם מופקפת שם וע״ע תוספות מולין פא. ד״ה הדורס).

תורה אור השלם

1. אַרְיֵה טָרַף בְּדֵי גְרוֹתָיו וְמַחֲנֵק לְלְבֹאתָיו וְיִמְלָא טָרֶף חֶדְיוֹ וּמְעוֹנָתוֹ טָרֶפָה: נחום ב יג
2. וְיִשְׁכַּב יַחְזִקְיָהוּ עִם אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְנֵי דָוִיד וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ כָּל יְהוּדָה וְיִרוּשָׁלִַם וַיִּרְדֹּף אֶת חִזְקִיָּהוּ מְנַשֶּׁה בְנוֹ תַּחְתָּיו: דברי הימים יח כב לג
3. וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּקִבְרוֹתָיו אֲשֶׁר כָּרָה לוֹ בְּעִיר דָּוִיד וַיַּשְׁכִּיבוּהוּ בְּמִשְׁכַּב אֲשֶׁר מִלֵּא בְשָׂמִים וְחִנִּים טְרֻחִים בְּמַרְקַחַת מַעֲשֵׂה וַיִּשְׂרְפוּ לוֹ שְׂרֵפָה גְּדוֹלָה עַד לְמְאֹד: דברי הימים ב טז יד
4. הִשְׁמִעָה זְעָקָה מִבָּתֵּיהֶם כִּי תָבִיא עֲלֵיהֶם גְּדוּד פִּתְאֹם כִּי כָרוּ שׁוּחָה לְלָכְדֵנִי וּפַחִים טָמְנוּ לְרַגְלָי: ירמיהו יח כב
5. כִּי שׂוּחָה עֲמֻקָּה זוֹנָה וּבְאֵר צָרָה נָכְרִיָּה: משלי כג כז
6. וְאַתָּה יָדַעְתָּ אֶת כָּל עֲצָתָם עָלַי לְמָוֶת אַל תְּכַפֵּר עַל עֲוֹנָם וְחַטָּאתָם מִלְּפָנֶיךָ אַל תֶּמְחִי וִיהִיוּ מְכֹשָׁלִים לְפָנֶיךָ בְּעֵת אַפְּךָ עֲשֵׂה בָהֶם: ירמיהו יח כג

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה אפילו וכו׳ עגמות קא. נ״ב וכן פי׳ רש״י כב״ב דף ט ע״ב:

מוסף רש״י

שהתם משלם חצי נזק מגופו. אינו נוטה אלא מגוף הארי ואם אין בו כדי מה נזקו יפסיק המותר (כתובות מא. ולעיל טו.) כדמתיב ומכיו אלא אם כספו (לעיל פו.). מן העליה. אם אינו שוה כנגד כל הנזק טיטל נכסים מביאו (שם) מן המיטב שבנכסיו מזיק, דגבי תם מתיב ומכיו ואלו אם כספו, מגופו, ובמועד כתיב שלם ישלם שור (כתובות מא.). יהיו מוכשלים לפניך. אם אנשי ענתות היה מקנאן שהיו מקפקין נפשו (ב״ב ס״).

---

1) **רבי אלעזר אומר** בזמן שהן בני תרבות אינן מועדים. תימה דבריש פ״ק דסנהדרין (דף כ. וסס) תנן המרי והזאב והדוב כו׳ ר״מ אומר כל הקודם להורגו זכה ומפרש ר׳ יוחנן בגמ׳ (שם טו:) אע״פ שלא המיתו אין להם תרבות ואין להם בעלים ואור״י דהכא גרסינן ר׳ אלעזר שהוא אמר ר׳ מאיר והתם גרסינן ר׳ אליעזר שהוא קודם ר׳ עקיבא דקתני במריה ר׳ עקיבא אומר מיהו אכתי קשה דהתם והנחש מועד לעולם אליבא דכ״ע והתם מפרש ריש נקיים והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא קנבר יש להם תרבות ויש להם בעלים אפי׳ אנחש ואומר ר״ת דהתם נקטורים בשלשלאות כגון אדי בגוהרקי שלו דבענין זה יש להם תרבות [ואין להם להרגם אא״כ המיתו ותרבות דהכא היינו שגילדם בגימו] ועוד יש לתלק דוקא לענין זה יש להם תרבות שאין להם להרגם כל הקודם אא״כ המיתו אבל לענין אם היזקו לשלם נזק שלם או לא בהא לא איירי מידי אם מציע תרבות שלהם תרבות:

2) **והוא דלא** ברע במודים. לפי שמעה לכרוע וכי זקיף זקיף כתוא כדאשכמן בדב ששם בסנסכת ברכות (דף יב: וסס) מדה כנגד מדה ונעשה נחש זהו עונשו שנגנאי הוא לו בתה שנעשה נחש: גליון. ויש מפרשים משום דאמרינן בתלדש 3) שיש עגם בשדרו של אדם שממנו נוצר לעתיד לבא ואותו עגם חזק וקשה כל כך שאין האש יכול לשורפו והשתא כשאותו עגם נעשה נחש אינו מי לעתיד לבא ואין שברא לומר שיהא עונש גדול כל כך בשביל עון זה דהא כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא:

דרס ואכל. פירוש שאוכל מחייב כדאמרינן בפרק אלו עוברין (פסחים דף מט: וסס) 4) מה אדי דורס ואוכל ואינו ממתין עד שימות אף עם האדם כו׳:

והתניא וכן חיה. תימה ולוקמה בזאב דאורחיה לטרוף וי״ל דחיה אתם קתני בין בארי בין בזאב ולא הוה אלי לשנויי דבארי טרפון אתיא דאמר (לעיל יד.) משונה קרן בחצר הניזק נזק שלם משלם מדקתני לה גבי תולדה דשן דכתיב: **כי** תניא מתניתא בארי תרבות

ואליבא דר׳ אלעזר. לא נקט ר׳ אלעזר לאפוקי דבנן אלא לרבותא נקטיה וה״ק דלא תימא משום דאורחיה לטרוף משלמת נ״ש דאפילו בארי תרבות אליבא דר׳ אלעזר דודאי לאו אורחיה הוא איכא לאוקמי דהיינו בדאייעד כדמפרש ואזיל ומאותו הטעם שיתחייב לר׳ אלעזר יתחייב לרבנן ועוד י״ל דדוקא מוקי לה כרבי אלעזר משום דחיה אתם קתני בין בארי בין בזאב ולר׳ אלעזר כיון דהוו בני תרבות לאו אורחייהו לטרוף ומיירי תרוייהו בדאייעד אבל בזאב לבאו בני תרבות מינהו ואורחיה לטרוף כי לא אייעד נמי משלם נ״ש חכו דוחק להעמיד הכרייתא לגדלים זאב בלא אייעד ובארי באייעד וא״ת ולמאי דס״ד השתא דהוי תולדה דקרן אמאי נקט בברייתא שבנכסו בתלר הניזק וי״ל משום דאיכא הכיון דאייעד מחר לקדמותו והוי שן דפטור ברה״ר: **שחשדוהו** בזונה. דירמיה כהן הוה חוזה אסורה לכהן: **אפילו** בשעה שעושין צדקה. ול״ג ישראל דאתמי׳ (א) ענתות קאי: **לפניך** זו צדקה. שנאמר והלך לפניך לדקך (ישעיה נח): **שהושיבו** ישיבה על קברו. לפי שהרבה תורה בישראל כדאמרינן בחלק (סנהדרין דף לד: ע״ב) שבדקו מדן עד באר שבע ולא מצאו אים ואשה מיוק ותינוקת שלא היו בקיאים בטומאה וטהרה ולא על קברו ממש אלא ברחוק ארבע אמות דליכא לוגע ברם:

אף פנחס. מדקתני אף מכלל דלר׳ אלעזר הוו מיעך מועדין: **והא אמר מנן ר׳ אלעזר אומר.** נחם הוא מועד אבל הני לא: **דרס.** שלא הרגה אלא ממיתה אכלה פטור דאורחיה הוא ושן ברה״ר פטור: **טרף.** שהרגה ואכלה: **חייב.** דלאו אורחיה היא ומולדה דקרן הוא ומשלם חצי נזק ברה״ר: **בדי גורותיו.** די מאכל גורותיו יגדיל. אלמא טורף הוא: ומשני **בשביל גורותיו.** אורחיה להרוג ולהכיא ולהגניע אבל לטרוף ולאכול הוא עצמו כי האי לאו אורחיה: וקפריך **והכתיב ומחנק ללבאותיו.** אלמא אורחיה להרוג. ומשני בשביל לבאותיו: **והכתיב וימלא טרף חוריו** ומשני **בשביל חוריו.** אורחיה להרוג ולהכיא לחוריו ולהגניע אבל לאכול מיד לאמר הריגה כי הא דשמואל לאו אורחיה הוא: **טרפה בהמה.** והרגתה ואכלה הנשר: **משלם נזק שלם.** מדמשלמת בחצר הניזק נזק שלם מכלל דאורחיה הוא ומולדה דשן היא וברה״ר ליפטר: **להניח.** להגניע אורחיה להרוג: **ועוד דשמואל נמי.** דאמר טרף ואכל מייב אמאי מייב דאמר הכי הוא דטרף על מנת להגניע ונמלך ואכל וליפטר: ה״ג **אמר רב נחמן לגדדין קתני טרפה וכיתה או דרסה ואכלה משלמת נזק שלם.** כלומר הא דקתני ברייתא טרפה בהמה ואכלה בשר מרי מילי ניהו טרפה בהמה והכיתה או אכלה בשר על ידי דריסה משלם נזק שלם: **רבינא אמר.** לעולם אורחיה הוא לטרוף ולאכול ושמואל דמחייב ליה ברה״ר בתרי תרבות ואליבא דר׳ אלעזר: **אי הכי אפי׳ דרס נמי לחייב אלא.** ולאי לרבינא לא אשמואל אתמר אלא אי איכא לאוקמה לדרבינא אמתניתא הוא דמוקמת ליה והכי קאמר רבינא הא דקתני מתניתא נזק שלם לאו משום דאורחיה לטרוף דאפי׳ בתרי תרבות נמי מתוקמה: ופרכינן מתניתא נמי היכי אתא לרבינא אלי נזק בעי לשלומי: **אי הכי.** דמולדה דקרן היא אלתני להא מתניתא (לקמן דף יט:) גבי תולדה דשן גבי תולדה דקרן ליתני: **מתני׳ מן העלייה.** ואפי׳ אין הטוגם שוה שיעור המזק דכמועד כתיב [שמות כא] ישלם שור תחת השור ולא כתיב ביה דמגוף הטוגם יפרע: **גמ׳ ויקברוהו במעלה וגו׳.** המזקיה כתיב בספר דברי הימים: **ושכיבוהו במשכב.** בתמא מלך יהודה: **זי זי.** מיני מיני בשמיים הרבה כדמתרגמינן למיהנו לזנוהי (בראשית מ): **כי כרו שוחה ללכדני.** בירמיה הנביא כתיב: **עלפס עלי למות.** דאשתא אים אית ביה חיוב מיתה אבל בזונה פטור ליכא מיתה: **וכבוד עשו לו כמותו.** בחזקיה כתיב: **ישיבה.** תלמידים לעסוק שם בתורה: **שלשה.** ימים הושיבו שם ישיבה: ומד

אף הנחש אומר אף הנחש והא אנן תנן ר׳ אלעזר אומר בזמן שהן בני תרבות אינן מועדים והנחש מועד לעולם תני נחש אמר שמואל ארי ברה״ר דרס ואכל פטור טרף ואכל חייב דרס ואכל פטור כיון דאורחיה למידרס הוה ליה כמו שאכלה פירות וירקות דהוה ליה שן ברשות הרבים ופטור טרף לאו אורחיה הוא למימרא דטריפה לאו אורחיה הוא והכתיב 1אריה טורף בדי גורותיו בשביל גורותיו ומחנק ללבאותיו בשביל לבאותיו וימלא טרף חוריו בשביל חוריו ומעונותיו טריפה בשביל מעונותיו והתניא 2א״כ חיה שנכנסה לחצר הניזק טרפה בהמה ואכלה בשר משלם נזק שלם הכא במאי עסקינן שטרפה להניח הא אכלה קתני בשנמלכה ואכלה מנא ידעינן ועוד דשמואל נמי דלמא הכי הוא אמר רב נחמן בר יצחק לצדדין קתני שטרפה להניח או דרסה ואכלה משלמת נזק שלם רבינא אמר כי קאמר שמואל בארי תרבות ואליבא דרבי אלעזר דאמר לאו אורחיה אי הכי אפי׳ דרסה נמי ליחייב אלא דרבינא לאו אשמואל אתמר אלא אמתניתא כי תני מתניתא בארי תרבות ואליבא דר׳ אלעזר דאמר לאו אורחיה א״ה ח״נ בעי לשלומי דאייעד א״ה מאי האי דקתני לה גבי תולדה דשן גבי תולדה דקרן בעי למיתנייה קשיא: **מתני׳** 3מה בין תם למועד אלא שהתם משלם חצי נזק מגופו ומועד משלם נזק שלם מן העלייה: **גמ׳** 3מאי עלייה אמר רבי אלעזר במעולה שבנכסיו וכן הוא אומר 2וישכב חזקיהו עם אבותיו ויקברוהו במעלה קברי בני דוד ואמר ר׳ אלעזר במעלה אצל מעולים שבמשפחה ומאן ניהו דוד ושלמה 3ויקברוהו בקברותיו אשר כרה לו בעיר דוד וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים וזנים מאי בשמים וזנים רבי אלעזר אמר זיני זיני ר׳ שמואל בר נחמני אמר בשמים שכל המריח בהן בא לידי זימה: 4כי כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי רבי אלעזר אמר שחשדוהו מזונה ר׳ שמואל בר נחמני אמר שחשדוהו מאשת איש בשלמא למ״ד שחשדוהו מזונה היינו דכתיב 5כי שוחה עמוקה זונה אלא למ״ד שחשדוהו מאשת איש מאי 7שוחה אטו אשת איש מי נפקא מכלל זונה בשלמא למ״ד שחשדוהו מאשת איש היינו דכתיב 6ואתה ה׳ ידעת את כל עצתם עלי למות אלא למאן דאמר שחשדוהו מזונה מאי למות שהשליכוהו לבאר טיט 8דרש רבא מאי דכתיב 6יהיו מוכשלים לפניך בעת אפך עשה בהם אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינן מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר: 2וכבוד עשו לו במותו מלמד שהושיבו ישיבה על קברו פליגי בה ר׳ נתן ורבנן חד אמר שלשה וחד

שלשים